

EGY REGÉNY REGÉNYE

(Moszkvai naplójegyzetek 1935-től 1937-ig)

II. rész

4. AROSEV ELVTÁRS ÉS AZ „OPTIMISTÁK” SZOKATLAN PÁRISI KARRIÉRJE

A villeneuve-i nagy öreg ember valóban valami jóságos varázsló hatalmával avatkozott bele az életembe. Mindenek felett azzal, amit nekem közvetlenül személyszerint adott a legnagyobb depresszió idején. (Akkor még azt hittem, hogy ez volt a legnagyobb depresszió.) De ezenkívül megszabadított a kétségbeejtő és mindnehezebben leküzdhető gyanútól, hogy amire az életem tettem s amit nap-nap után művelek, ha nem is öncélú idült grafománia, de ténylegesen reménytelenül egyenértékű vele. Megszabadított ettől a gyanútól azzal, hogy a munkámnak, úgy látszott, teret teremtett s munkám jegyében személyszerint végre nekem is. És hozzá még milyen teret! A forradalom, a szocializmus végeláthatatlan országának a tere nyílt meg előttem!

Már az is fellelkesített, hogy Arosev elvtárs, noha Rolland számított arra a lehetőségre, hogy nem váltja be ígéretét és kétszer aláhúzta levelében, hogy még akkor is csak menjek s keressem fel — Arosev elvtárs január 8-án csakugyan felhívott a Hotel des Étrangers-ben, mondván, hogy jöjjenek el hozzá sürgősen a szovjet követségre. Ott azonnal bevezettek a szalonba, ahol már várt rám egy élénk feketeszemű, alacsonytermetű, kissé hízásnak induló ember, aki fekete, angolosra nyírt bajusza alól vidáman villogtatta meg fehér fogsorát, miközben két kezével szorította meg feléje nyujtott jobbomat. Igen, ő az, Alekszandr Arosev, a Szovjetunióknak külfölddel való kulturális kapcsolatai ápolására létesített szervezet elnöke, akinek Romain Rolland valamint Mária Pavlovna — ekkor tudtam meg, hogy Rolland felesége orosz nő — magasztalóan beszélt az „Optimisták”-ról. Neki oda is adták a kéziratot, hogy átfussa, nem is képzelem, mennyire sajnálja, rettenetesen sajnálja, nem ért rá még csak bele se nézni s úgy adta vissza Rollandnak, ahogy kapta. Én erre, hogy megvigasztaljam, diadalmasan nyitottam ki aktatáskámat, s nyujtottam át neki az „Optimisták” egy minden eshetőségre magammal hozott németnyelvű gépiratát: — Páristól Moszkváig elég hosszú az út, lesz ideje a kézirattal megismerkedni.

Arosev elvtárs, miközben egyik kezével a kabátja felső zsebében elhelyezett, nyakkendőjével azonos színű zsebkendőjét igazgatta, másik kezével tiltakozó mozdulat kíséretében köszönte meg figyelmességemet s kijelentette, hogy

szabad idejében ő maga is féligmeddig íróember, *tehát* az ő számára tökéletesen elegendő, hogy Romain Rolland úgy beszél a könyvről, mint a jelenkori európai irodalom maradandó értékű művéről.

Ez a „*tehát*” számomra annál is inkább felejthetetlen maradt, mert az Arosev elvtárssal való ez első találkozástól számítva mind a mai napig még a nála sokkal kifejezettebben intellektuális egyéniségeknél is számtalan esetben találkoztam és találkozom ép ezzel a jelenséggel. Az ember azt gondolná, hogy akiknek valamilyen formában foglalkozása az irodalom, azok az írott szó iránt másoknál mohóbban érdeklődnek. Valójában azonban ép az irodalom professzionátusai között rendkívül gyakori az a szellemi elkorcsulás, melynek egyik lényeges tünete a képtelenség arra a naív, spontán és *önzetlen*, hogy úgy mondjam céltalan szellemi érdeklődésre, melyet legalább is többé-kevésbé fel lehet ébreszteni más halandóknban, olyanokban, akiknek az irodalom nem mestersége. Az irodalomnak bizonyos prófesszionátusai már nem képesek rá, hogy „ingyen” olvassanak, nem azért vagy legalább is nem első sorban azért, mert iparuk annyira elfoglalja szellemi életüket, hanem azért, mert szellemi életüket megcsonkította vagy éppenséggel felfalta ipari életük.

A hetvenéves Romain Rolland, aki ezidőben szakadatlan irodalmi munkásságán kívül Európa minden fasisztaellenes szervezetének nemcsak dekórumként adta oda nevét, hanem ezekben a szervezetekben és ezekért a szervezetekért valóban példátlanul fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki, nem volt annyira elfoglalva, hogy egy számára teljesen ismeretlen, hazátlan író kéziratához ne tudott volna időt teremteni magának.

Amaz első hozzám intézett levelével s azzal, hogy összehozott Arosev elvtárrsal, úgy képzeltem, Rollandnak minden oka megvan rá, hogy az „Optimisták” és írójuk ügyét a maga részéről véglegesen elintézettnak tekintse. Nem is volt más szándékom, mint tudtára adni, hogy milyen sokat jelentett nekem az ő levele s hogy ezt kellőképen megérthesse, meg kellett írnom a válaszomban, hogy ki és mi vagyok s hogy jutottam abba a helyzetbe, melyből ő egy csapásra, akkor úgy látszott, kiszabadított. S ép mert tőle semmi többet, még csak újabb levelet se vártam, gondoltam, megengedhetem magamnak, hogy — amint mondani szokták s amint ebben az esetben elemi szükségletem is volt — kiöntsem szívemet. És hogy megmondjam, milyen álomszerű beteljesedés s egyben kötelezettség az én számomra, hogy elismerőn és megértőn épen ő nyújtott felém segítő kezét.

Ez a buzgó vallomásokkal teli levelem hosszúra nyúlt, mert a végén még, amint ő erre felszólított, az Arosevvel való találkozásom eredményéről is be kellett számolnom. S megírtam, hogy ez után a találkozás után, szinte szorongva, úgy tűnök magamnak, mint akit a megtestesült szerencse kapott fel a szárnyára, mivelhogy Arosev elvtárs szavai szerint Romain Rollandnak a véleménye alapján az „Optimisták”-at a moszkvai Állami kiadóvállalat fogja orozsul s az Idegennyelvű Forradalmi Írók kiadóvállalata ugyanakkor több európai nyelven megjelentetni; ő, Arosev, a kéziratot nem viszi magával, mert — és ez volt az, ami káprázatosan felülmúlta legmerészebb várakozásaimat is — ezzel a kézirattal legjobb lesz, ha magam jelenek meg Moszkvában. Hogy a vízumot feleséggel együtt, aki szintén jelen volt a beszélgetésnél, legsürgősebben megkapjuk, arról a „Voks” fog gondoskodni, amelynek ő elnöke s amely egyszerűen vendégül fog hívni bennünket, tehát — szívből jövő nevetéssel ütötte el az utolsó kétségemet is Arosev elvtárs, aki beszélgetés közben egy kis asztalra ült — az útiköltség miatt se kell aggódnom. A „Voks”, a Szovjetunió vendége a feleségem és én!

Ezzel kapcsolatban meg kellett írnom Rollandnak azt is, hogy milyen kétségekkel küzdöttem már az alatt az idő alatt is, míg a magyar forradalomban aktíve résztvettem, mennyire elhatalmasodtak ezek az erkölcsi kétségek ép a magyar proletárdiktatúra alatt és különösen a diktatúra összeomlásának körülményei következtében s mint volt ép a fasizmus hatalmas előretörése az, mely meggyőzött, hogy nemcsak politikai, de erkölcsi parancs is mindent és feltétel nélkül alárendelni a szocialista Szovjetunió érdekeinek.

S miután postára adtam ezt a leveletem, már csak egyre vártam: a meghívásra, melyet a szovjet nagykövetségen keresztül fog Arosev elvtárs hozzám juttatni. Annál biztosabbra vártam s annál inkább a legközelebbi napokra, mert Arosev elvtárs előtt az ő váratlan ajánlata hallatán nem titkoltam, hogy az minden mástól eltekintve, egy teljesen reménytelen anyagi helyzetből szabadít ki. Részleteiben ugyan nem ismerttettem vele a helyzetet, mert az egyértelmű lett volna a koldulással, de megmondtam, hogy Párisban nincs miből élnem. Arosev elvtárs tapintatosan és sokatmondóan bólintott és az ajtóig kísérve, jobbomat megint két kézzel szorítva meg, kért, írjam meg Romain Rolland-nak, hogy megbeszélésünk eredményeképp, készülök a Szovjetunióba az „Optimisták”-kal.

Párisi tartózkodásomat most már csak ideiglenesnek tekintettem s a hotelünkkel szemben lévő Gilbert féle antikváriumban feleségem első alkalmi kéréséből orosz nyelvtant és orosz-francia szótárt szereztünk be. Közben azonban Arosev elvtárs értesítését megelőzve, nagy meglepetésemre Romain Rollandtól jött újabb, az ő zászlós betűivel teleírt levél. Több okból volt nagy ez a meglepetés: először is, természetesen azért, mert egyáltalán újabb levelet írt nekem. De azonkívül különös benyomást tett rám, hogy egy szóval se tért ki a „Voks” elnökének ígéretére. Sőt, mint aki hallgatólagosan feltételezi, hogy a moszkvai utazás nem fog oly hamar bekövetkezni, mint ahogyan én azt remélem, arról értesít, hogy továbbra is Párisban igyekszik számomra létfeltételeket teremteni. Ez gondolkodóba ejtett, de nem csüggeszthetett el, mert hiszen ugyanebből a levélből megtudtam, hogy harmadszor is elővette az „Optimisták” kéziratát és most már, noha előbbi levelében azt írta, hogy a német szöveg olvasása fásasztja, a regény annyira felkeltette érdeklődését, hogy még a német fordítás se riasztotta vissza. S végül a felszólítás a levél végén — ez nem az illusztris pártfogónak, hanem egy embernek a hangja, aki egy másikat a barátságára méltat. A levél Villeneuve (Vaud) Villa Olga 1935. január 18-i dátummal íródott s az emlék, melyről említést tesz s melyről tévesen azt hiszi, hogy kimaradt a regényből, az „Optimisták”-ban a Blaha elvtársról és a szentkirályi parasztokról szóló fejezetében van elbeszélve. Íme a levél:

„Kedves Sinkó Ervin,

Megilletődéssel olvastam utolsó levelét. Életének olyan emléket bízta rám, melyet soha többé elfelejteni nem fogok.

Megpróbáltatásai közepette önnek ritka szerencséjében volt része: egy bátor és hűséges élettárs szeretetében. Engedje meg, hogy az ön közvetítésével kifejezzem iránta való rokonszenvem és tiszteletem.

Ajánlott csomagban visszaküldöm önnek a kéziratát. Írtam róla Jean Guéhonno-nak, az „Europe” igazgatójának, melegen; megadtam neki az ön címét és lelkére kötöttem, hogy ha lehet, közöljön legalább néhány fejezetet az ön regényéből a folyóiratában. — Ami a dolgunkat még inkább komplikálja, az a gazdasági vál-

ság; a kiadóvállalatok és folyóiratok személyzetének csökkentése által a felelős szerkesztő vagy igazgató feladata még nehezebb, mert majdnem mindent neki kell elolvasnia és ellenőriznie. Így, általában, a folyóiratok legjobb igazgatói, mint Guéhenno is, túl vannak halmozva rosszul díjazott munkával; nem tudnak eleget tenni minden kötelezettségüknek. De remélem, hogy sikerült felkeltenem Guéhenno érdeklődését az ön műve és személye iránt. Ha késlekedne az önnek való írással, *rám hivatkozva* („de ma part”) írjon neki ön vagy az „Europe” folyóirat Editions Rieder, 108, Bd Saint-Germain vagy az ő lakáscímére: 9, rue des Lilas XIX.

— Átnéztem a könyv utolsó fejezeteit német nyelven. Az a benyomásom, hogy Európa egyetlen forradalmában sem volt az intellektuális elem ennyire túlsúlyban; nem volt arányban a proletár vagy egyszerűen a tudatos népi elemmel; ez az aránytalanság szükségképpen idézte fel a pusztulást. Nem hiszem, hogy akár Nyugaton is, ahol az intellektualizmus oly bőséges, a szellemi problémák körüli viták ily mértékben hatalmasodnának el ott, ahol a cselekvés a feladat — (ámbr az önfifjú magyarjainak a beszélgetései engem Saint Just-re és Barrière-re emlékeztetnek, akik a Comité du Salut Public termében matracakon fekvve, felőrlő napi munkájuk után Racine és Voltaire műveiből szavalva és a művészet kérdéseiről elmélkedve lélekeznek fel: — de az ő lelkiismeretüket sose nyugtalanította az, amit tenniük kellett... Az egyetlen, aki, egész biztosan, igenis érezte ezt a nyugtalanyságot, az magános maradt, hogy saját magával társalkodjék: — Robespierre.)

Hadd valljam meg még, hogy bármilyen eleven is a gondolatoknak az a viadala, melyet ön az utolsó oldalakon ábrázol, levelének az a pár sora, melyben annak a hatvan parasztnak emlékét idézi fel, akiket el kellett volna és nem tudott elítélni — látván a szemüket, még inkább megindított. Sajnálom, hogy nem akarta regényében feleleveníteni ezt a szemtől szembe állást, a lelkeknel ezt az egymásérintését a szemeken keresztül.

Engedje meg, hogy igen szívélyesen szorítsam meg a kezét. És legyen szíves, értesítsen folytatólagosan mindenről, ami önnel történik.

Az ön készséges

Romain Rollandja.”

Nem kell elfelejteni: 1935 elején Párisban a német fasizmus és egész különösképpen a berlini Reichstag felgyújtása, illetve a Dimitrov per s nem kevésbé az olasz fasizmus betörése Abesszíniába a Szovjetunió ügyének és igazának s vele együtt a francia kommunista pártnak lelkes barátjává tette a francia intellektueleknek még azt a rétegét is, mely egész addig mindent, ami politikára csak emlékeztetett is, a „szellem méltósága” nevében orrfintorítva utasított el magától. Erre az időre esik André Gide-nek nemcsak a francia politikai, hanem az egész francia szellemi életben példátlan hatású s teljesen váratlan kiállása a Szovjetunió és a kommunista párt politikája mellett. Ez az idő, amikor André Gide a bármi forradalmi s bármi szociális gondolattal oly kevésbé rokonszenvező személyiségekkel mint amilyenek François Mauriac, Gabriel Marcel, Jacques Maritain, Daniel Halévy együtt jelenik meg egy meghívott gyülekezet előtt, hogy igazgatót érdeklődéstől kísérve nyilvános vita kere-

tében fejtsse ki a maga kommunista állásfoglalása erkölcsi és szellemi jogosultságát és szükségességét. Daniel Halévy elképedve kiáltotta oda az új marxistának: „Nem értem! Gide úr, én nem értem; azelőtt ön Montaigne-ről és Goethe-ről beszélt nekünk; őket nevezte mestereinek. Most Leninről halljuk beszélni! Nem értem! Én nem értem!”

Ez az az idő Franciaországban, amikor Jean Guéhenno, az „Europe” akkori felelős szerkesztője, Daniel Halévy-nek ezt a felháborodott kifakadását úgy fogta fel, mint annak az igazságnak önkénytelen elismerését, hogy Montaigne-től és Goethe-től igenis egyenes út vezet Leninig, a francia kommunista párt és a Szovjetunió politikájáig, mert a Szovjetunió akkor még Guéhennot is mint a humanista gondolat eddig legfejlettebb gyakorlati megtestesítője leikésíttette.

Ez az a rövid időszak, amikor a kommunista párt tömeggyűlésein a „Les conditions humaines” írója, André Malraux már a leghatásosabb és legnépszerűbb szónok s a tucatszámra létesülő fasisztaellenes és szovjetbarát szervezetek vezető tagjai közt a Romain Rolland, Henri Barbusse és André Gide neve mellett megjelenik Alain, André Chamson, Luis Guilloux, Jean Guéhenno, Eugène Dabit, Jean Cassou, valamint Luc Durtain, Eli Faure, Jean Giono, Bernanos, Charles Vildrac sőt Lenormand neve is.

A nagy és egyetlen reményt, melyet akkor a fasizmus egyre hatalmasabb sötétsége ellenében a Szovjetunió jelentett, talán legpontosabban Malraux határozta meg egy 1934-ben megtartott beszédében:

„Hiszem, hogy a szovjet társadalom alapvető következménye a lehetőség, hogy újrateremtsek a humanista gondolatot; hogy a humanizmus a szovjet társadalomban az ember alapvető magatartása lehet a civilizációval szemben, melyet igenel, mint ahogy az individualizmus az embernek alapvető magatartása az olyan civilizációval szemben, amelyet elutasít; hogy a szovjet társadalomban a döntő fontosságú nem lesz többé a különleges, ami az egyes emberben él és hogy nem azt fogja védeni, ami a többi embertől elválasztja, hanem azt, ami lehetségessé teszi, hogy közösségben találkozzék velük.”

Ez az az idő, amikor még Céline is, amikor a „Voyage au bout de la nuit” megjelenik, kommunista írónak számít, akit Aragon ünnepel.

Ez időben jelenik meg Romain Rolland visszapillantása is „Quinze ans du combat” (Tizenöt harcos év), melyben saját műveiből vett hosszú sor idézettel bizonyítja, hogy az ő útja az első világháborúval szemben elfoglalt humanisztikus pacifizmustól a szellem pártokon felül állását hirdető „Clarté” mozgalomig s onnan a Szovjetunió mellett való harcos állásfoglalásig csak egyetlen és következetesen logikus, szükségszerű benső fejlődés lépcsőfokai felfelé.

Ilyen körülmények között az „Optimisták” egyszerre megszűntek szerzőjük életében kínos és megalázó élmények kiapadhatatlan forrásaként szerepelni. A „de la part de qui” lidércnyomásos kérdésére a kézirat címével feleltem és csodálatos módon ez mindinkább nemcsak elfogadható, de ajtót megnyitó feleletnek bizonyult. Végül már nem is kellett, hogy magam kopogtassak az ajtókon. Rolland ugyanis többet tett, mint amit ígért. A maga körében afféle általános mozgósítást szervezett az „Optimisták” érdekében s erről csak úgy szereztem tudomást, hogy egyszerre levelet kaptam valahonnan s a levélben ugyan nem is szerepelt Rolland neve, de egy percig se kételkedtem benne, hogy honnan fú a szél. Akit eddig a kutya se ugatott meg, egyszerre mintha divatba jött volna. Emlékszem rá, valósággal komikusan hatott rám, mikor (előttem az eredeti levél) Henri Barbusse, ellentétben Rollanddal, akinek sose volt titkára és minden levelét kézzel és maga írta, Henri Barbusse a titkárával levelet

íratott nekem, hogy kér „legyen olyan jó” („voulez-vous avoir la bonté”) és hozzam el holnap, pénteken az „Optimisták” első két fejezetét (Romain Rolland tudta, hogy az megvan franciául), mert szeretné velem megbeszélni, hogy milyen részleteket közöljön abból a „Monde” és hogy előre örül az élvezetnek, melyet a velem való találkozástól vár!

A regény regénye tehát itt véget is ér és pedig, mint ahogy az jól nevelt épületes olvasmányhoz illik, happy end-del? Az „Optimisták” szerzője is mármár hajlott arra, hogy így lássa a dolgot, ha csak nem lett volna egy körülmény, mely mindig újra gondolkodóba ejtette, sőt állandóan nyugtalanította. Arról a jelenségről van szó, melyet az „Optimisták” szerzője az „Optimisták”-ért annyira lelkesedő, de a kéziratot még csak fei se lapozó Arosev elvtárrsal való találkozás alkalmával tapasztalt.

Egy terhes társasági kötelezettség elől szépszerével kitérendő, valaki egy nemlétező személyt talál ki, nevet is költ mindjárt e nemlétező személynek, sőt foglalkozást is ruház rá, mondván, hogy az illető kertész — ráfogja e nemlétező személyre, hogy miatta nem teheti ezt vagy azt. A név azonban élni kezd. Kérdézősködnek a kertész hogyléte felől s a kérdésekre felelni kell — újabb hazugsággal. Aztán szokássá válik, hogy különböző helyzetekben, hol mentségként, hol fenyegetésként ezzel a névvel hozakodjanak elő. Ez a nemlétező valaki, azáltal, hogy sokat emlegetik, idővel mindenféle tulajdonságokat szed magára, saját arculatot kap és észrevétlenül tényezővé válik annak a körnek életében is, ahol eredetileg pillanatnyi kényelem érdekében hivatkoztak rá. S a végén ez a pusztán név, mely már az idők folyamán egész életrajzra tett szert, egyszerre megtermi és megteremti a valóság hordozóját, a feltevés tényé, a fantóm élő valósággá válik: a névhez hozzászületik a hozzászabott ember.

Anatole France-nak ezt a megdöbbentően sokatmondó novelláját sokszor juttatták eszembe azok a hetek és hónapok, melyekben Romain Rolland barátsága következtében volt részem Párisban. A kertész ugyan az én esetemben valóban kezdettől fogva létezett — tudniillik az „Optimisták” című regény csakugyan nem volt fikció, hanem tapintható, magyarul és németül a maga egészében, francia nyelven pedig részleteiben olvasható, tehát létező kézirat volt — de ez mitsem változtatott a tényen: ténylegesen lehetett volna épügy nemlétező, kigondolt valami, mint France novellájának a hőse. Tudniillik épügy fantomatikus életet élt, beszéltek róla, érdeklődtek iránta, vitatkoztak a lehetőségei felől, sőt bizonyos tisztelettel ejtették ki a nevét, írójukat úgy mutatták be, hogy ő az, aki az „Optimisták” szerzője, mint ilyet még ebédre is meghívták, mely alkalommal a vendéglátók s a többi jelenlévők igen behatóan érdeklődtek a kézirat útjának legújabb hireiről. Az író ajánlóleveleket kapott, mint például Luc Durtain-tól, aki azt írta, hogy „le grand écrivain hongrois, l'auteur du grand roman „Les optimistes””, anélkül, hogy bárki ezek közül a kéziratot csak egyetlenegyszer is kezébe vette volna. A „New Writing” angol folyóirat, mely a „Szerelem” című novellámat közölte angolul, nem mulasztotta el megemlíteni, hogy azt az „Optimisták” című regénynek a szerzője írta. Ez a regény egyszerűen, s túlzás nélkül lehet állítani, híressé vált, olyannyira, hogy voltaképpen fel lehetett vetni a kérdést, mint ahogy azt egy alkalommal igen szellemesen André Malraux meg is tette: „Voltaképp mi szükség van egyáltalán arra, hogy csakugyan még létezzék is ez a kézirat?”

Erre a tréfás kérdésre meglehetősen keserűen sokszor kellett gondolnom később is, az „Optimisták” moszkvai kalandjai idején. Egyelőre azonban, az „Optimisták”, ha fantómként is, de hála Romain Rolland tekintélyének és te-

vékeny segítségének, utat törtek szerzőjüknek az „Europe” című folyóirathoz és Barbusse „Monde”-jához. Mikor azután a bizonyos levél után „voltam olyan jó” és elvittem a megjelölt napon az „Optimisták” első két fejezetét a „Monde”-hoz, a szerkesztőség titkára, Gautier pontosan ugyanazt mondta, amit Arosev elvtárs: teljesen fölösleges, hogy ő még csak a két fejezetet is elolvassa, amikor maga Romain Rolland magának Barbusse-nek lelkes hosszú levelet írt erről a regényről Legjobb lesz, ha én magam választok ki egy részletet s a „Monde” majd azt közölni fogja, esetleg egy megfelelő idézettel Romain Rollandnak az „Optimisták”-ról szóló egyik nyilatkozatából. Az ügy ezután is még meglehetősen soká húzódott, de végül is a „Monde” 1935. április 12-i számában nagy betűkkel „Pages d'un roman inédit sur la révolution hongroise”, majd még nagyobb betűkkel „Les Optimistes” par Ervin Sinkó címmel s Romain Rollandnak az „Optimisták”-ról szóló nyilatkozatának a kíséretében, francia fordítómnak Lancelot Ney-nek az illusztrációjával, megjelent az „Optimisták”-ból egy kis szemelvény.

(A befejező rész következik)

Hiba igazítás

Sinkó Ervin „Egy regény regénye” című írásának első folytatásából (a HID június-júliusi kettősszámának 389. oldalán közölt Romain Rolland levélből) tördelési hiba folytán kimaradt a levél befejező szakasza, amely így hangzik:

„Feleségem, akit még inkább mint engem megdöbbentett a regény első két francia nyelven beküldött fejezete, nem érti, miért nem ajánlják fel a Szovjetunió kiadóvállalatainak, a Forradalmi Irók Szövetségének vagy az ottani Állami Kiadóvállalatnak. Ön tudja, hogy milyen liberalizmussal publikálnak ott új értékes műveket, különösen ha azok még olyan reális társadalmi érdeket is jelentenek, mint ez a könyv. Nekünk meggyőződésünk, hogy Sinkó Ervinnek minden kilitása megvan rá, hogy ott elfogadják és elismerjék értékét.”

Ács József

Aratók